

Бурляй А. П.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки*

Уманського національного університету садівництва

Бурляй О. Л.

кандидат економічних наук, професор,

*доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Уманського національного університету садівництва*

Рябченко О. О.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри економіки підприємства
Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

Burliay A. P.

PhD, Associate Professor,

Department of Economy

Uman National University of Horticulture

Burliay O. L.

Professor,

Department of business, trade and exchange activities

Uman National University of Horticulture

Ryabchenko O. O.

PhD, Associate Professor,

Department of Economy of Enterprise

The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

РОЛЬ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто роль сільських домогосподарств у сталому розвитку України. Проведено аналіз виробництва сільськогосподарської продукції сільськими домогосподарствами, визначено фактори, що сприятимуть їх функціонуванню відповідно до концепції сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, сільські домогосподарства, екологічна свідомість, стале сільське господарство, стале споживання.

Вступ та постановка проблеми. Концепція сталого розвитку є пріоритетною моделлю розвитку більшості країн світу, включаючи Україну. Її виникнення було вимогою часу для розв'язання назрілих гострих проблем соціально-економічного та ресурсно-екологічного характеру в результаті бурхливої людської діяльності. Особливо важливими проблемами сталого розвитку є для сільськогосподарського виробництва, оскільки його діяльність безпосередньо пов'язана з використанням природних ресурсів та впливом на навколишнє природне середовище.

Сільські домогосподарства в Україні беруть участь у сільськогосподарському виробництві на одному рівні із сільськогосподарськими підприємствами. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження теоретичних та практичних аспектів ролі сільських домогосподарств в умовах стійкого розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світова спільнота усвідомила необхідність об'єднання з метою вирішення низки проблем глобального характеру. Ці проблеми пов'язані насамперед з вичерпанням невідновлювальних природних ресурсів, їх нерациональним використанням, забрудненням навколишнього природного середовища тощо. Виникла необхідність розробки стратегії подальшого розвитку людства, яка б запобігала погіршенню якості навколишнього середовища та забезпечила б ресурсами не лише теперішні покоління, але й майбутні [1]. Саме такою стратегією стала Концепція сталого роз-

витку, яка була офіційно проголошена у 1992 році на Міжнародній конференції з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро, а також прописана в Програмі дій «Порядок денний на XXI століття» [2]. До цієї Концепції долучилися багато країн, які намагаються дотримуватися її основних положень, серед яких слід назвати країни Європейського Союзу, США. В Україні в 2015 році прийнято Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», яка визначає основні напрями та пріоритети розвитку країни, а також містить 25 ключових показників, за якими можна буде оцінити перебіг виконання реформ і програм [4].

Проблемам сталого розвитку присвячують свої дослідження видатні вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед них можна виокремити таких, як О. Білорус [5], В. Трегобчук [6], Ж. Поплавська [7], І. Бистряков [8], Т. Кульман, Дж. Фаррінгтон [9], Д. Тільман [10], У. Адамс [11]. Проте сьогодні проблема сталого розвитку суспільства не втратила своєї актуальності, а лише вимагає подальшого дослідження та вирішення.

На початковому етапі переходу до стійкого розвитку, як справедливо зазначає А. Філіпенко, домінувала екологічна складова [3]. Проте з часом під стійким розвитком почали розуміти збалансоване поєднання трьох основних аспектів, а саме екологічного, економічного та соціального. Елементом реалізації концепції сталого розвитку є домогосподарства, оскільки вони є активними учасниками всіх економічних процесів, що відбуваються в країні.

Відповідно до рекомендацій ООН щодо проведення перепису населення (2009 рік) під домогосподарством розуміють особу або групу осіб, які досягли між собою певних домовленостей стосовно спільного проживання та споживання [12].

Серед усієї класифікації домогосподарств слід виділити сільські домогосподарства, які охоплюють господарства населення, особисті селянські господарства (як складову господарств населення), виробників сільськогосподарської продукції на присадибних ділянках, на ділянках колективного та індивідуального садівництва і городництва, а також на дачних ділянках. Основними чинниками, які спонукали їх розвиток, є зниження рівня соціальної захищеності населення, падіння реального рівня заробітної плати, зростання безробіття (особливо в сільській місцевості) та загальна економічна криза, що охопила всі галузі національної економіки [14].

М. Кропивко вбачає роль сільських домогосподарств як у забезпеченні продовольчої безпеки, так і у збереженні та відтворенні соціокультурного середовища нашої країни. Адаже у середньому за 25 років незалежності України частка цих господарств у валовому виробництві сільськогосподарської продукції складала понад 50,5% їхнього загального обсягу. Така діяльність відіграє не лише суттєву роль у забезпеченні фізіологічних потреб людини, але й за рахунок продажу власно виробленої продукції або наданих послуг, пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом чи обслуговуванням, частково забезпечує потреби членів домогосподарств у непродовольчих товарах, реалізації їхнього творчого потенціалу, розвитку й передачі знань та формуванні навичок молодого покоління, соціокультурній адаптації селян тощо [15].

Згідно з дослідженнями А. Жулавського та О. Каленської сучасне домогосподарство слід розглядати в системі екологічно-економічних відносин, тому що домогосподарство як економічний суб'єкт чинить вплив на навколишнє середовище, але й одночасно зазнає впливу зміни факторів навколишнього природного середовища, що впливає на його господарювання і споживання [13].

Наведене вище дає змогу зробити висновок про те, що сільське домогосподарство є важливим елементом реалізації концепції сталого розвитку, адже і в економічній, і в соціальній, і в екологічній сферах домогосподарства є не лише суб'єктами господарювання, але й активними учасниками переходу до концепції сталого розвитку.

Метою роботи є дослідження ролі сільських домогосподарств у сталому розвитку України.

Теоретичною та методологічною основою дослідження стали фундаментальні положення сучасної економічної теорії, праці зарубіжних і вітчизняних вчених, чинні законодавчі та нормативні акти з питань сталого розвитку суспільства.

У процесі дослідження використані такі методи дослідження, як, зокрема, діалектичний, історичний, порівняння, статистичного групування, графічний, системного аналізу, абстрактно-логічний, дедуктивний, індуктивний, узагальнення.

Результати дослідження. Зміни, які відбуваються в процесі переходу до сталого господарювання, чинять вплив на всіх економічних суб'єктів, зокрема на домогосподарства. Особливо це стосується домогосподарств, що проживають на сільській території і здійснюють там сільськогосподарське виробництво. Адаже, відповідно до концепції сталого розвитку, свою діяльність необхідно організувати з повагою до навколишнього природного середовища, тобто раціонально використовувати природні ресурси, не забруднюючи навколишнє середовище та виробляючи екологічно безпечну продукцію.

Перехід до сталого сільськогосподарського виробництва розширив цілі та функції цієї галузі. Сьогодні, крім економічної мети сільського господарства, виділяють соціальну, культурну та екологічну цілі. Серед функцій сталого сільського господарства найважливішою є виробництво безпечних продуктів споживання. Проте не менш важливою є екологічна функція, оскільки наслідками сільськогосподарської діяльності є виробництво суспільних благ, зокрема підвищення родючості ґрунту, збереження якості водних ресурсів та атмосферного повітря, збереження біорозмаїття, стабілізація клімату. Проаналі-

Таблиця 1

Класифікація функцій сталого сільського господарства

Виробнича функція	Споживча функція	Соціальна функція	Культурна функція	Екологічна функція
Виробництво продуктів харчування для реалізації.	Виробництво якісних продуктів харчування для споживання і самозабезпечення.	Покращення якості життя через економічний розвиток.	Захист і збагачення культурних традицій виробництва.	Захист навколишнього природного середовища, біорозмаїття.
Виробництво с.-г. продукції для промислової переробки.	Використання відходів с.-г. виробництва для енергозабезпечення.	Забезпечення робочими місцями, покращення соціального захисту.	Зміцнення культурної самобутності.	Раціональне природокористування.
Виробництво с.-г. продукції для виробництва енергії.		Зменшення захворюваності.	Збагачення культурного ландшафту сільських територій.	Безвідходне виробництво.
Надання послуг, зокрема доставки продукції, агротуристичних послуг.		Сприяння згуртованості населення.		Альтернативна енергетика.
Використання новітніх технологій, зростання інвестицій.		Стабілізатор (буфер) зовнішніх шоків через економічні та інституційні зміни.		Екологічно-безпечні технології виробництва.

Джерело: сформовано авторами

зувавши дослідження різних вчених, можемо здійснити класифікацію функцій сталого сільського господарства (табл. 1).

Всі функції сталого сільського господарства взаємопов'язані між собою і є одночасно необхідними. Для візуалізації функцій сталого сільського господарства можна скористатися так званим методом будинку таких вчених, як Л. Флескенс, Ф. Дуарт, І. Ейхер [16]. Ці функції метафорично складають силует будинку, який символізує середовище життя (рис. 1). Кожній функції відводиться певна роль в будинку. Так, фундаментом, основою будинку є екологічна функція. Однією стіною є функція виробництва, а другою – культурна функція. Культура пов'язує екологію та споживання, а виробництво – екологію та економіку. Дах будинку сформований з ліній економічних та соціальних функцій. Якщо економічні та соціальні функції перебувають у стані рівноваги з екологічними функціями, то «хребет» даху знаходиться посередині, отже, «будинок» набуває стійкості. Якщо ж зростає навантаження на екологію, то буде відбуватися руйнування будинку.

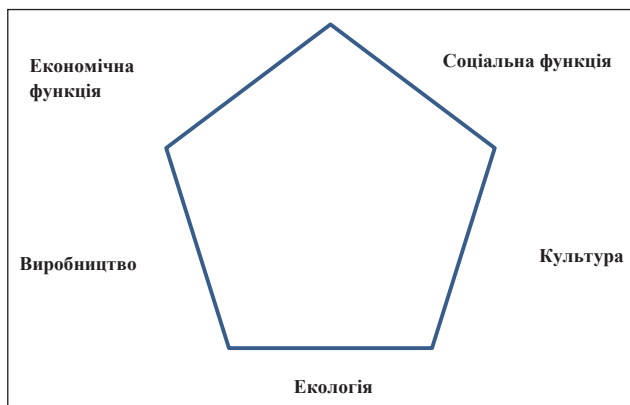

Рис. 1. Модель «будинку» (функцій сталого сільського господарства)

Джерело: побудовано авторами з використанням джерела [16]

Ця концепція з використанням метаморфоз показує важливість дотримання рівноваги в сучасному сільському господарстві.

Наведені функції сталого сільського господарства є характерними для своїх суб'єктів, зокрема для сільських домогосподарств, які є його невід'ємною частиною. Адже глибока криза в секторі аграрних підприємств, пік якої припав на кінець минулого – початок поточного століття, вивела господарства населення в категорію основних виробників сільськогосподарської продукції в Україні [17].

В Україні, згідно з даними Державної служби статистики, на початку 2017 року налічувалися 4 075,2 тис. особистих селянських господарств, які використовували площу ведення особистого селянського господарства та товарного сільського виробництва розміром 5 399,8 тис. га (86% загальної земельної площі). Середній розмір землі домогосподарства складає 1,23 га. Ними вироблено 109 521,5 тис. грн. валової продукції, що становить 43,7% загального обсягу валової продукції сільського господарства, причому 39,7% складає продукція рослинництва, 53,9% – валова продукція тваринництва, вироблена в Україні всіма категоріями господарств (табл. 2).

Серед областей України найбільший обсяг продукції господарствами населення за період 2014–2016 років вироблено у Вінницькій, Харківській та Дніпропетровській областях. Найменший обсяг продукції господарствами населення виробляється в Луганській області.

Виробництво сільськогосподарської продукції господарства населення здійснюють за допомогою сільськогосподарської техніки, кількість якої за період з 2000 року зросла більш ніж удвічі, а в 2016 році склала 207 тис. штук тракторів та 15 тис. штук зернозбиральних комбайнів. Звісно, така забезпеченість технікою не може сприяти інтенсифікації галузі. Крім того, слід зазначити, що, як правило, через високу вартість нової техніки ця техніка вже є фізично та морально застарілою. Цей факт має негативні екологічні наслідки на навколишнє природне середовище, призводить до суттєвого виснаження природних ресурсів і не сприяє стійкому розвитку сільського господарства в Україні.

Таблиця 2

Структура виробництва продукції сільського господарства за категоріями господарств в Україні (тис. грн.)

Рік	Продукція сільського господарства		Продукція рослинництва		Продукція тваринництва	
	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення
2010	48,4	51,6	53,8	46,2	38,7	61,3
2011	52,0	48,0	56,8	43,2	40,6	59,4
2012	50,8	49,2	55,2	44,8	41,9	58,1
2013	54,3	45,7	58,8	41,2	43,8	56,2
2014	55,3	44,7	59,4	40,6	45,5	54,5
2015	55,1	44,9	59,1	40,9	45,5	54,5
2016	57,0	43,0	61,3	38,7	45,6	54,4
2017	56,3	43,7	60,3	39,7	46,1	53,9

Джерело: [21]

Питома вага виробництва сільськогосподарської продукції господарствами населення в Україні,
% до всіх категорій господарств

Продукція	2000 рік	2005 рік	2010 рік	2015 рік	2016 рік
Культури зернові та зернобобові	18,4	24,3	24,2	22,7	21,3
Буряк цукровий	12,2	21,5	7,9	7,5	4,7
Соняшник	12,5	21,2	17,5	14,6	13,9
Картопля	98,6	98,8	97,4	97,8	97,8
Овочеві культури	83,1	89,3	88,1	86,1	85,9
Плодоягідні культури	81,8	88,2	83,6	80,9	81,5
М'ясо у забійній вазі	73,7	63,2	44,9	37,0	35,9
Молоко	71,0	81,2	80,3	74,9	73,9
Яйця	66,2	50,5	39,9	41,8	46,6
Вовна	61,4	78,3	83,1	86,2	87,2
Мед	93,2	96,6	97,7	98,6	98,5

Джерело: [21]

Незважаючи на це, господарства населення вносять значний вклад у виробництво сільськогосподарської продукції в Україні (табл. 3).

Дані табл. 3 показують значну роль господарств населення у виробництві сільськогосподарської продукції в Україні. Так, серед продукції рослинництва в 2016 році більше 80% картоплі, плодоягідних та овочевих культур вироблено у господарствах населення, що свідчить про переміщення виробництва цих культур у присадибне господарство. Питома вага виробництва продукції зернових та технічних культур за досліджуваній період також зростає.

Щодо виробництва тваринницької продукції, то в цій галузі складається аналогічна ситуація, за винятком виробництва м'яса та яєць. Звісно, наведені в табл. 3 цифри доводять значну роль господарств населення у формуванні стійкого сільського господарства в Україні.

Саме тому, на нашу думку, необхідною умовою стійкого розвитку сільського господарства є формування екологічної свідомості сільських домогосподарств в Україні. М. Шедловська пропонує таке визначення екологічної свідомості: «це сукупність певних поглядів, думок та емоцій, що відображають специфічний спосіб ставлення до природи, в основі якого лежить відповідне співвідношення конкретних потреб суспільства/групи/людини та природних можливостей» [18]. У своєму дослідженні вона виділяє три основні типи екологічної свідомості:

1) антропоцентрична екосвідомість (людина визнається найбільшою цінністю, а природа – лише її власністю, котра повністю їй підпорядкована, відбувається повне ігнорування прав природи в процесі задоволення людських потреб);

2) природоцентрична екосвідомість (найбільшою цінністю є природа, людство ж має бути цілком і повністю їй підпорядкованим, в основі мають лежати самообмеження та самопожертвування на благо природи);

3) екоцентрична екосвідомість (гармонійний взаємозв'язок, взаємодія та взаєморозвиток людини та природи) [18].

Звичайно, стійкий розвиток – це гармонійний взаємозв'язок між людиною та природою, а це означає необхідність формування екоцентричної екологічної свідомості в сільських домогосподарствах України.

На думку Е. Гірусова, з практичної точки зору екологічну свідомість часто визначають як усвідомлення людиною (суспільством) загострення екологічної ситу-

ації та негативних наслідків екологічної кризи; вміння та звичку діяти по відношенню до природи так, щоб не порушувати зв'язків і кругообігів природного середовища; сприяти покращенню та охороні довкілля заради не лише нинішнього, але й майбутніх поколінь [19]. Для створення екологічної свідомості людей надзвичайно важливо будувати системи, які дають змогу вивчати екологічні проблеми та шляхи їх вирішення, взаємозв'язки між різними сферами людської діяльності і навколишнім середовищем на різних рівнях освіти.

Формування екологічної свідомості сільських домогосподарств відбувається під впливом різних факторів, серед яких доцільно виділити соціальні норми в суспільстві; інформацію в засобах масової інформації; місце проживання та екологічну освіту. Важливими факторами, що впливають на екологічну свідомість людини, є почуття власної безпеки; знання та інформація; зовнішні чинники; почуття особистої відповідальності за навколишнє природне середовище та готовність до особистих обмежень.

Серед зовнішніх факторів, які формують екологічну свідомість домогосподарств, особливу увагу слід приділити зростаючому престижу купівлі та споживання органічних продуктів та загальному концепції екологічного споживання. В її основі лежать такі складові, як, зокрема, споживання продуктів, безпечних для здоров'я людини та навколишнього середовища; екологічно безпечне виробництво; зберігання та переробка продукції; зменшення відходів або ж безвідходне виробництво; відсутність зайвих витрат для виробництва ексклюзивної продукції; відсутність жорстокості у галузі тваринництва. Згідно з дослідженнями Н. Нічитайлової найвищий рівень екологічної свідомості виявляють громадяни, які проживають у високо розвинутих країнах Західної Європи, Північної Америки, Австралії та Японії. Це переважно мешканці великих міст середнього віку з вищим рівнем доходів і кращою освітою, значною мірою молодь. Екологічна якість продуктів у цьому разі тісно пов'язана з наявними системами культурних цінностей, як це має місце, наприклад, в Японії, або може забезпечуватися впровадженням формалізованих систем якості, зокрема норм (стандартів) ISO 9000 [20]. В Україні на цьому етапі поняття «екологічна свідомість» та «екологічне споживання» лише починають набувати вагомого значення серед споживачів сільськогосподарської продукції. Більше того, частина споживачів досить скептично ставиться до споживан-

ня екологічно чистої продукції, оскільки така продукція має вищу ціну, а складні економічні умови сьогодення не дають змогу її купувати, незважаючи на бажання. Крім того, неврегульованість законодавчої бази щодо поняття «екологічна продукція» не створює довіри до вітчизняних товаровиробників. Проте, на наш погляд, така ситуація є тимчасовою і поширення та популяризація екологічних знань сприятимуть розвитку екологічної свідомості та екологічного споживання сільських домогосподарств.

Екологічне споживання сільських домогосподарств лежить в основі поняття сталого споживання, тобто споживання товарів і послуг для задоволення своїх потреб та потреб майбутніх поколінь з раціональним використанням природних ресурсів, енергії та мінімальною шкодою для навколишнього природного середовища. Питання сталого споживання є однією з найважливіших проблем детальних концепцій сталого розвитку суспільства загалом. Ця тема часто була предметом обговорення в контексті конференцій та обговорень, проведених у сфері сталого розвитку. Умовою збалансування споживання в суб'єктивній системі є поширення екологічної обізнаності серед домогосподарств, яку вони будуть втілювати у своєму виробництві.

Реалізація впровадження стійкого споживання пов'язана з проведенням відповідної політики в рамках економічної політики держави. Серед них слід особливо відзначити здійснення:

- екологічної політики, яка переважно має бути спрямована на питання, пов'язані з впливом споживання на навколишнє середовище;
- соціальної політики, завдання якої полягає в реалізації принципів справедливості всередині поколінь (доступ до основних товарів для всіх споживачів);
- політики захисту споживачів, яка спрямована на захист споживачів від недобросовісності виробників і роздрібних торговців;
- державної політики, спрямованої на підтримку споживання екологічної продукції;
- фіскальної політики, що здійснюється шляхом заохочення виробництва та споживання екологічної продукції.

З огляду на все вищевказане можна зробити висновок, що розвиток екологічної свідомості та сталого споживання сільських домогосподарств є необхідною умовою сталого розвитку суспільства.

Висновки. Розвиток України відбувається відповідно до Стратегії сталого розвитку суспільства «Україна – 2020», яка передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів. Нині в Україні сільські домогосподарства поряд із сільськогосподарськими підприємствами різних форм власності відіграють вагомий роль в економіці країни, а отже, здійснюють значний вплив на сталий розвиток України. Важливим чинником їх ефективного функціонування є розвиток екологічної свідомості та сталого споживання.

Список використаних джерел:

1. Кулініч О. Сталий розвиток національної економіки як ознака цивілізаційних процесів ХХІ століття. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 1. С. 25–31.
2. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття»; ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 рік) / пер. з англ. 2-ге вид. Київ: Інтелсфера, 2000. 360 с.
3. Філіпенко А. Економічний розвиток сучасної цивілізації. Київ: Либідь, 2000. 234 с.
4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
5. Білорус О., Мацейко Ю. Глобальна перспектива і сталий розвиток (системні маркетинг. дослідж.). Київ: МАУП, 2005. 492 с.
6. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України. Вісник національної академії наук України. 2002. № 2. С. 31–40.
7. Поплавська Ж., Поплавський В. Як дорости Україні до сталого розвитку? Вісн. НАН України. 2007. № 9. С. 8–14.
8. Бистряков І. Сталий розвиток України: постмодернізм, простір, методологія управління. Вісн. НАН України. 2012. № 7. С. 47–53.
9. Kuhlman T., Farrington J. What is sustainability? Sustainability. 2010. № 2(11). P. 3436–3448.
10. Tilman D., Cassman K.G., Matson P.A., Naylor R., Polasky S. Agricultural sustainability and intensive production practices. Nature. 2002. № 418 (6898). 671 p.
11. Adams W.M. Green Development: environment and sustainability in the Third World. Routledge, 2003.
12. Принципы и рекомендации в отношении переписей населения и жилого фонда. Издание Организации Объединенных Наций. 2009. Нью-Йорк. URL: <https://bojidarivkov.files.wordpress.com/2012/08/attachment457.pdf>.
13. Жулавський А., Каленська О. Домогосподарство в системі еколого-економічних відносин. Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. 2009. № 2. С. 59–63.
14. Крисанов Д., Удова Л., Варченко О. Сільські домогосподарства України в умовах глобалізації. Економіст. 2012. № 4. С. 32–39.
15. Кропивко М. Соціально-економічні напрями розвитку господарств населення в Україні. Економіка і менеджмент культури. 2017. С. 34–46.
16. Fleskens L., Duarte F., Eicher I. A conceptual framework for the assessment of multiple functions of agro-ecosystems: A case study of Trás-os-Montes olive groves. Journal of Rural Studies. 2009. № 25(1). С. 141–155.
17. Соловей Ю. Участь у інтегрованих структурах як засіб активізації функцій особистих селянських господарств. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. № 4. С. 72–77.
18. Шедловська М. Означення та типи екологічної свідомості. Український соціум. 2011. № 2. С. 95–100.
19. Гирусов Э. Экологическое сознание как условие оптимизации взаимодействия общества и природы. Философские проблемы глобальной экологии. Москва, 1983.
20. Нічитайлова Н. Екологічна свідомість споживачів, як чинник формування вимог до екологічної якості товарів. Механізм регулювання економіки. 2010. № 3. С. 205–208.
21. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

РОЛЬ СЕЛЬСКИХ ДОМОХОЗЯЙСТВ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье рассмотрена роль сельских домохозяйств в устойчивом развитии Украины. Проведен анализ производства сельскохозяйственной продукции сельскими домохозяйствами, определены факторы, которые будут способствовать их функционированию в соответствии с концепцией устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, сельские домохозяйства, экологическое сознание, устойчивое сельское хозяйство, устойчивое потребление.

ROLE OF RURAL HOUSEHOLDS IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Summary. The role of rural households in the sustainable development of Ukraine is considered in this paper. The analysis of agricultural production by rural households has been carried out, and factors have been identified that will facilitate their functioning in accordance with the concept of sustainable development.

Key words: sustainable development, rural households, ecological consciousness, sustainable agriculture, sustainable consumption.

УДК 332.1+339.9

Бутусов О. Д.

*аспірант кафедри економіки підприємства,
старший викладач кафедри
фінансів, економіки та інформаційних технологій
Карпатського університету імені Августина Волошина*

Butusov O. D.

*Post-graduate student of the Department of economics of the enterprise,
Senior lecturer of the
Department of finance, economics and information technologies,
Carpathian University named after Augustine Voloshin*

МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА ВІДКРИТОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЯК КЛЮЧОВОЇ КОМПОНЕНТИ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Анотація. У статті здійснено моніторинг відкритості регіонів України на основі комплексного та систематизованого застосування результатів міжнародних рейтингів, індексів та статистичних індикаторів. За результатами розрахунків та спостережень об'єктивно визначено та оцінено динаміку змін індикаторів відкритості регіонів як основи їх конкурентоспроможності в умовах фінансової та інформаційних криз.

Ключові слова: регіони, конкурентоспроможність, моніторинг, оцінка, індекси.

Вступ та постановка проблеми. Категорія конкурентоспроможності є однією з найбільш вживаних в умовах глобалізаційних викликів. Низка науковців висловлює своє бачення щодо розуміння цього терміна, обтяжуючи можливість його оцінки та моніторингу. В економічній літературі поняття «конкурентоспроможність» аналізується та інтерпретується по-різному залежно від того, до якого економічного об'єкта воно застосовується, а саме до національної економіки загалом, регіону, галузі, підприємства, продукції. Саме від розуміння частіше залежить і механізм її оцінки та моніторингу. Досліджуючи компоненти конкурентоспроможності регіону, визначили, що однією з ключових є відкритість.

Поняття відкритості економічної системи теж має діалектичний характер, бо, з одного боку забезпечує приток іноземного капіталу в країну та регіони, використання порівняльних переваг міжнародного поділу, а з іншого боку, може загрожувати їх економічній безпеці. Тому, беззаперечно, така риса формує конкурентоспроможність регіону та потребує моніторингу

з метою формування керуючих сигналів для прийняття управлінських рішень органами державного управління та місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність формування «відкритої» економіки в умовах трансформаційного розвитку обґрунтована в праці Г.Я. Аніловської [1]; основні ознаки відкритої економіки, індекси, показники її оцінки визначені в праці О.Г. Михайленко [2]; визначення сутності відкритості національної економічної системи, систематизацію факторів та напрямів її оцінки здійснено у дослідженнях О.І. Кремень [3].

Метою роботи є моніторинг відкритості регіонів України на основі комплексного та систематизованого застосування результатів міжнародних рейтингів, індексів та статистичних індикаторів. Такий підхід забезпечить композицію переваг від застосування міжнародних зовнішніх оцінок відкритості регіонів та внутрішніх статистичних, як результат, більш об'єктивно промоніторити зміну конкурентоспроможності регіонів в умовах фінансової та інформаційних криз.